

การตีความพระพุทธศาสนาในประเทศจีน¹

โดย เดวิด แชนเปล
แปลโดย พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.²

ความนำ

ในบทความนี้ ผู้เขียนได้เสนอว่า นิกายหลัก ๆ ของพระพุทธศาสนาในประเทศจีน แต่ละรูปแบบจะเริ่มต้นด้วยจารีต (นิกาย) แบบบรรพตฐาน หรือพระพุทธศาสนาแนวคัมภีร์ (Canonical Buddhism) และนิกายย่อยหลัก ๆ (คือ นิกายเทียนไท่ นิกายสุขาวตี และนิกายฉาน) ซึ่งพระพุทธศาสนาในรูปแบบนี้ก็แสดงให้เห็นแนวทางการตีความที่แตกต่างกัน 3 แนวทาง ด้วยยุคสมัยและแนวทางที่แตกต่างกัน แต่ละนิกายก็พยายามที่จะเข้าหากัมภีร์ด้วยการแสวงหา (1) หลักการตีความที่พึงประสงค์และสามารถยุติปัญหาวิกฤตได้ (2) เพื่อรวมนิกาย หรือ (3) เพื่อเผยแผ่ศาสนาแนวใหม่อย่างเป็นระบบ

โดยประเพณีแล้ว การตีความจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการใช้เทคนิคหรือเครื่องมือบางอย่างสำหรับตีความคัมภีร์ อย่างเช่น การวิเคราะห์ข้อความบรรพตต่อบรรพต การใช้วิธีจัดกลุ่มคำถาม หรือการจัดประเภทของคัมภีร์ ตัวอย่างการจัดประเภทคัมภีร์ในยุคกลางที่เราคุ้นเคย คือ การค้นหาความหมายคัมภีร์ตามตัวอักษรบ้าง แนวศีลธรรมบ้าง แนวบุคลาธิษฐานบ้าง แนวรหัสยะบ้าง (mystical) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ในสังคมตะวันตก ได้เกิดสำนักทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นว่า ความแปลกแยกระหว่างตัวเรากับคัมภีร์ที่เราตีความนั้น ไม่ใช่ปัญหาง่าย ๆ ที่เกี่ยวกับความพหุของความรู้ ยุคสมัย หรือจิตวิญญาณของเราเท่านั้น หากแต่เป็นผลรวมของระบบคุณค่า กลุ่มประสบการณ์ที่ต่างกันและการตัดสินล่วงหน้าที่เป็นตัวนำเราเข้าไปหากัมภีร์ ดังนั้น กลุ่มนักคิดตะวันตกยุคใหม่จึงสนใจที่จะนำเอาประเด็นทางประวัติศาสตร์เข้ามาวิเคราะห์คัมภีร์ เพราะในยุคนี้ ถือว่าสำนักทางประวัติศาสตร์เป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญในมุมมองของเรา ยิ่งกว่านั้นยังได้มีการปรับปรุงทฤษฎีการตีความโดยการตั้งคำถามไปที่ตัวกระบวนการทำความเข้าใจ และว่าการตีความคัมภีร์มีความสัมพันธ์อย่างไรกับกระบวนการนั้น³

ในจำนวนวิธีการตีความต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้เขียนจะเลือกใช้วิธีการเชิงประวัติศาสตร์ในการพิจารณาศาสตร์แห่งการตีความของพระพุทธศาสนาแบบจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะมุ่งความสนใจไปที่การแปล งานอรรถาธิบาย และงานสร้างคัมภีร์ในยุคต้น ๆ ที่ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นจารีตหลักในประเทศจีน จากนั้นผู้เขียนจะสำรวจวิธีการตีความที่นิกายหลัก 2 นิกายคือ นิกายสุขาวตี และนิกายฉานนำมาใช้ โดยไม่เพียงแต่จะค้นหาเครื่องมือในการตีความเท่านั้น หากยังค้นหาข้อผูกพันและคุณค่าที่อยู่เบื้องลึก เหตุปัจจัยล่วงหน้าและเป้าหมาย ที่เป็นตัวผลักดันและออกแบบและทำให้เครื่องมือการตีความเหล่านั้นมีความหมายขึ้นมา อย่างไรก็ตาม

¹แปลจากบทความของเดวิด แชนเปล (David W.Chappel) เรื่อง “(Hermeneutical Phases in Chinese Buddhism) เดวิดจบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยเยล ในปี ค.ศ. 1973 เป็นศาสตราจารย์ด้านศาสนา และเป็นผู้อำนวยการโครงการศาสนาตะวันออก-ตะวันตก (the East-West Religions Project) ที่มหาวิทยาลัยฮาวาย เป็นบรรณาธิการในงานเรื่อง “T’ien-t’ai Buddhism: An Outline of the Fourfold Teaching” เป็นบรรณาธิการร่วมในงานเรื่อง “Buddhist and Taoist Studies,” volumes 1 and 2. และเป็นบรรณาธิการวารสารชื่อ “Buddhist-Christian Studies”

² คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³John Maraldo, “A Review of Some Approaches to Hermeneutics and Historicity in the Study of Buddhism,” *Shin Buddhist Comprehensive Research institute Annual Memoirs*, 1985: 1-26.

ก็ตาม ผู้เขียนจะไม่วิจัยเนื้อหาของพระพุทธศาสนาแบบจีนในแนวของทฤษฎีการทำความเข้าใจ แม้ว่าจะมี คัมภีร์จำนวนมากที่มีประโยชน์ต่อการทำวิจัยในแนวนี้ก็ตาม⁴

แม้จะจำกัดขอบเขตการเขียนให้อยู่ในกรอบพระพุทธศาสนาแบบจีนยุคต้น คือ นิกายสุขาวดี และ นิกายฉานก็ตาม แต่ขอบเขตเนื้อหายังกว้างอยู่ดี อย่างไรก็ตาม เครื่องมือที่ผู้เขียนจะมาช่วยในการวิเคราะห์ และเปรียบเทียบ คือ ยุคแห่งการตีความ 3 ยุค (three hermeneutical phases)⁵

1) ถ้าเราตั้งสมมติฐานว่า ศาสนาใหม่ ๆ ทั้งหลาย เกิดขึ้นในยุคสมัยที่มีวิกฤต แล้วปัจเจกชนทั้งหลาย ต่างกระตือรือร้นที่จะแสวงหาวิถีทางสำหรับยุคความขัดแย้งและยืนยันในคุณค่าเป็นส่วนบุคคล ชั้นแรกที่ศาสนาใหม่ต้องทำ คือ การค้นหาวิธีการตีความและการปฏิบัติใหม่ ๆ เพื่อนำไปใช้ยุติปัญหาวิกฤตของบุคคลในทิศทางที่จะทำให้เกิดความพึงพอใจอย่างสูงสุด

2) คัมภีร์ทั้งหลายจะถูกใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับวิธีการตีความและการปฏิบัติแบบใหม่ ปกติแล้วจะอยู่ในกระบวนการหลอมรวมเข้ากับนิกายเดิมที่อยู่แล้ว ผลก็คือ โลกทัศน์แบบใหม่จะถูกสร้างขึ้น และหลักการแบบใหม่จะได้รับการไขความและอธิบายให้กว้างขวางออกไปโดยคัมภีร์ ในยุคนี้ งานอรรถกถาจะพยายามที่แสดงให้เห็นว่า หลักการตีความแบบใหม่มีหลักฐานสนับสนุนจากจารีต (นิกาย) เดิมอย่างไร

3) สุดท้าย ยุคของการเผยแผ่ศาสนาอย่างเป็นทางการจะเป็นระบบจะเริ่มต้นขึ้น ซึ่งในยุคนี้ วิธีการตีความแบบใหม่จะมีความคล่องตัว ลักษณะที่ไม่สำคัญหรือในเชิงขัดแย้งจะถูกปฏิเสธอย่างเปิดเผย มีการสร้างรูปแบบการถาม-ตอบ (ปุจฉา-วิสัชนา) มีการทำให้รูปแบบปฏิบัติเป็นสถาบัน แนวคิดเรื่องการปรับค่าสอนให้ง่าย (simplification) หรือการลดทอนนี้ เกิดจากมาจากภารกิจในการที่จะหล่อหลอมสมาชิกใหม่ ๆ และการทำให้แนวคิดแบบใหม่มีความสูงส่งกว่าแนวทางอื่น ๆ

วัตถุประสงค์ของผู้เขียนในเสนอรูปแบบการตีความนี้ขึ้นมา ไม่ได้ต้องการที่จะเสนอว่า การตีความ ทั้ง 3 ยุคนี้พอเพียงหรือถูกต้องชัดเจนแล้ว ตรงกันข้าม เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องเลยที่จะเสนอว่า จารีตของพระพุทธศาสนาแบบจีนใด ๆ ก็ตาม ล้วนมีวิธีการตีความเพียงหนึ่งเดียว หรือมีภารกิจในการตีความที่สำคัญเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น ความจริงแล้ว ไม่มีศาสตร์แห่งการตีความแบบพุทธหรือแม้แต่ศาสตร์แห่งการตีความแบบฉาน แทนที่จะเป็นเรื่องการตีความ เรากลับพบวิธีการที่หลากหลายในระดับที่แตกต่างกัน ความเคลื่อนไหวทางศาสนาใด ๆ (หรือปัจเจกบุคคล) ที่ดำเนินผ่านระยะเวลาแห่งการพัฒนาอันยาวไกล จะแสดงให้เห็นถึงภารกิจและการตั้งคำถามที่แตกต่างกันออกไป จึงได้แสดงวิธีการตีความที่แตกต่างหลากหลาย รูปแบบของพัฒนาการการตีความ 3 ยุค จึงเป็นเครื่องมือเชิงวิพากษ์และเชิงสร้างสรรค์ ตรงข้ามกับผู้ที่ยืนยันว่า จารีต (นิกาย) หนึ่ง ๆ สามารถจัดเข้าอยู่ในการตีความเฉพาะแบบหนึ่ง ผู้เขียนกลับเสนอว่า จารีต (นิกาย) ทางศาสนา โดยมาก อย่างน้อยก็แสดงให้เห็นแนวทางการตีความ 3 อย่าง มากกว่าที่จะถือว่า ทุก ๆ คัมภีร์ นักคิด และ นิกาย มีความแตกต่างกันมาก จนไม่มีโครงสร้างหรือแก่นระดับลึกปรากฏอยู่เลย ผู้เขียนขอเสนอว่า พัฒนาการการตีความ 3 ยุคเหล่านี้ ทำให้แนวทางการตีความเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีเหมือนกันในเกือบทุก นิกายทางศาสนาในบางช่วงเวลาของประวัติศาสตร์

⁴ Diana Paul, *Philosophy of Mind in Sixth Century China* (Palo Alto, Calif.: Stanford University Press, 1985).

⁵ Kenelm Burridge, *New Heaven New Earth: A Study of Millenarian Activities* (New York: Schocken Books, 1969).

แม้ว่าจะมีความเป็นไปได้ที่จะประยุกต์แนวทางการตีความทั้ง 3 อย่างนี้ไปใช้ได้กับพระพุทธศาสนาแบบจีนเกือบทุกรูปแบบ ถึงกระนั้น ผู้เขียนจะพิจารณาเฉพาะในแง่พัฒนาการของจารีตเชิงบรรทัดฐาน (normative tradition) (ขอเรียกว่า พุทธศาสนาแนวคัมภีร์) จากนั้น จะพิจารณานิกายย่อย 2 นิกาย คือ นิกายสุขาวดี และนิกายฉาน

ตัวอย่างกรณีของนิกายเทียนไท่ (T'ien-t'ai) :

-งานของท่าน ฮุยชู (Huissu, พ.ศ. 1058 – 1120) เป็นเครื่องยืนยันถึงการแสดงพัฒนาการยุคที่ 1 และที่ 2 ในแง่ของการยืนยัน (คุณค่า) ของปัจเจกบุคคล และการสร้างความชอบธรรมแนวคัมภีร์

-งานเขียนของท่าน จื่ออี้ (Chih-i, พ.ศ. 1081 – 1140) แสดงถึงพัฒนาการ 2 และ 3 ระยะ โดยการสร้างความชอบธรรม และหลอมรวมแนวคิดและการปฏิบัติแบบใหม่ ๆ เข้าจารีต (นิกาย) ที่มีอยู่เดิม และการจัดระบบหลักการปฏิบัติแบบใหม่

-งานเขียนท่าน ฉาน-จัน (Chan-jan, พ.ศ. 1254 – 1325) และนักคิดในยุคต่อมา ผู้มีบทบาทในการเผยแพร่เทียนไท่อย่างเป็นระบบ อาจมองได้ว่าเป็นตัวแทนของพัฒนาการยุคที่ 3

การวิเคราะห์แบบนี้ชี้ให้เห็นว่าไม่ใช่เพียงนิกายใดนิกายหนึ่งเท่านั้น แม้แต่นักคิดทั้งหลายที่สังกัดในนิกายนั้น ก็ได้แสดงให้เห็นรูปแบบการตีความมากกว่าแบบเดียว ยิ่งไปกว่านั้น การจัดประเภทคัมภีร์บางอย่างที่ท่านจื่ออี้ (Chih-i) คิดค้นขึ้นมาเป็นการเฉพาะ เช่น การจัดประเภทการวิเคราะห์คัมภีร์เป็น 5 ประเภท เป็นต้น ได้ถูกนักคิดนิกายเทียนไท่นำไปใช้อย่างต่อเนื่องในยุคเวลาที่แตกต่างกันออกไป จนตลอดประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในจีน

พระพุทธศาสนาแนวคัมภีร์

(Canonical Buddhism)

นิกายย่อยของเทียนไท่ คือ สุขาวดี และฉาน ได้พัฒนาขึ้นมาจากจารีตร่วมกันอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนขอเรียกว่า พระพุทธศาสนาแนวคัมภีร์ (Canonical Buddhism) เพราะมีความผูกพันกับการแปล การศึกษา และการจัดระบบคัมภีร์หลัก ๆ ในรูปแบบของจีน พระพุทธศาสนาแนวคัมภีร์นี้ ซึ่งเป็นบรรทัดฐานสำหรับพระพุทธศาสนาแบบจีนในยุคต่อมาทั้งหมด ได้สร้างคัมภีร์หลักของตนขึ้นมาในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 6 ได้รับการนิยาม และถูกจัดระบบโดยกลุ่มพระวินยาจารย์ชาวจีน มีโลกทัศน์อยู่บนพื้นฐานของจารีตแบบปรัชญาปารมิตา และมีมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติที่ได้รับการนิยามโดยวินัยของฝ่ายหินยาน การบวชที่ศรัทธาของพระพุทธศาสนาแนวคัมภีร์ และวิธีการตีความ แสดงให้เห็นว่า มีแนวทางหรือพัฒนาการที่แตกต่างกัน 3 ยุค

การตีความยุคที่ 1 (first phase)

เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่เมืองประเทศจีน ได้เข้ามาในลักษณะของนอกที่เข้ามาปลดเปลื้องวิกฤตด้านวัฒนธรรมของจีน ที่แพร่หลายอยู่ในยุคแห่งการเสื่อมโทรมและการล่มสลายของราชวงศ์ฮั่น ในบางระดับโลกแห่งพระพุทธศาสนาแบบใหม่นี้ ก็ถูกปรับระดับให้ง่ายต่อการเข้าถึง โดยถูกตีความให้เป็นรูปแบบหนึ่งของลัทธิเต๋า ในการตีความแบบนี้ พระพุทธศาสนาถูกมองในฐานะเป็นส่วนขยายแนวคิดแบบสรรพเทวนิยมของเต๋า (มีเทพหรือเต๋าอยู่ในสรรพสิ่ง – ผู้แปล) และได้ให้เทคโนโลยีทางวิญญาณแบบใหม่ (พิธีกรรม คัมภีร์ การภาวนา และข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ) ตามมาด้วยผู้เชี่ยวชาญทางเทคนิค (พระ) ที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นพิเศษ

พระพุทธเจ้าและเหล่าจื้อได้รับการบูชาาร่วมกัน และถูกมองว่าเป็นรูปแบบของกันและกัน คำสันสกฤตและแนวคิดอินเดียแปลก ๆ ถูกแปลโดยใช้คำของเต๋าที่เห็นว่าตรงกับความหมายทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมแบบนี้เรียกว่า “โกอี้” (ko-i, การเทียบความหมาย) แม้จะดูเหมือนว่า วลีเฉพาะแบบนี้ เดิมทีเดี่ยวยจะหมายถึงการปฏิบัติที่มีข้อจำกัดอย่างมากก็ตาม

อีกประการหนึ่ง ข้อเท็จจริงที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นของต่างชาตินั้น ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนามีเสน่ห์ดึงดูด กล่าวคือ พระพุทธศาสนามีแนวคิดและวิธีปฏิบัติแตกต่างไปจากแนวคิดและวิธีปฏิบัติของสังคัมจีน ซึ่งถือว่าได้ให้ทางเลือกที่แตกต่างออกไป อาศัยการกำหนดภวนาศาสนาใหม่อยู่ภายในตน บุคคลก็อาจที่จะพบที่พึ่งใหม่ที่อยู่ภายในตนเองได้ และอาศัยการเข้าไปอยู่ร่วมกับคณะสงฆ์ (บวช) บุคคลอาจที่จะแยกตนเองออกไปจากความชั่วร้ายและความทุกข์อันเกิดจากพันธะทางครอบครัว และการมีส่วนร่วมในสังคัมจีน ภายใต้การนำของพระสงฆ์กลุ่มใหม่ ผู้ชำนาญด้านอักษรศาสตร์ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 4 เป็นต้นมา พระพุทธศาสนาได้สร้างชุมชนแบบวัดขึ้นมา (monastic community) ที่แยกออกจากสังคัมจีน ที่พึ่งรูปแบบใหม่นี้ ได้ให้ “โลกอันเป็นที่อาศัยอีกแบบหนึ่ง” ในฐานะเป็นแดนปลอดภัยพ้นจากวิฤตภายนอก คือ สังคัมจีน

ศาสตร์แห่งการตีความเชิงพุทธแบบจีน พัฒนาขึ้นมาในคริสต์ศตวรรษที่ 4 เมื่อนักอักษรศาสตร์ชาวจีนเปลี่ยนไปนับถือพระพุทธศาสนา และเริ่มเข้าไปเกี่ยวพันกับกิจกรรมการตีความและการกลั่นกลายคัมภีร์และคำสอนทางพระพุทธศาสนา ปัญหาหลักของการตีความ อยู่ที่ศัพท์แสงต่าง ๆ ที่มาพร้อมกับพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับแบบแผนทางศีลธรรมแนวจารีต ดังจะเห็นได้ในวรรณคดีแนวโต้แย้งของยุคนั้น เช่น ท่านโม่วจื้อ (Mou-tzu) ว่ากันตามเหตุผลแล้ว วิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการตีความพระพุทธศาสนาทั้งหมด สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะที่แตกต่างกันของรูปแบบ “hsuan – hsueh” (สวนสื่อ, การเรียนรู้ภายใน) และ “Ch’ing-tan” (การสนทนาอันบริสุทธิ์) ซึ่งต่อมาได้รับความนิยมอย่างมาก บางทีอาจจะส่งผลให้คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ครอบงำแนวคิดในคริสต์ศตวรรษที่ 4 คือคัมภีร์ปรัชญาปรัชญาปารมิตา (โดยเฉพาะอย่างยิ่งคัมภีร์ฉบับ 8,000 และ 25,000 บรรทัด) ซึ่งเผยแผ่แนวคิดเรื่องศูนยตา เกี่ยวกับการครอบงำนี้ เซอเซอร์ (Zurcher) ได้เสนอเหตุผล 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 ความเหมือนกันอย่างชัดเจนระหว่างทฤษฎีศูนยตาของพระพุทธศาสนา กับแก่นของสวนสื่อ (hsuan-hsueh, การเรียนรู้ภายใน)

ประการที่ 2 วิธีการนำเสนอแนวคิดเรื่องศูนยตาในคัมภีร์มหายานเหล่านี้ เป็นวิธีที่ไม่เป็นระบบ กระจัดกระจาย และคลุมเครือไม่ชัดเจน ได้เหลือช่องว่างให้นักคิดชาวจีนแทรกความหมายของตนเข้าไปในคัมภีร์

ประการที่ 3 การแปลในยุคแรก ๆ มักจะปรับสำนวนโดยใช้ศัพท์ทางปรัชญาของจีนตามจารีตอย่างอิสระ ซึ่งได้กระตุ้นให้นักคิดในคริสต์ศตวรรษที่ 4 สร้างสายสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดแบบอินเดียกับจีน โดยเฉพาะภารกิจหลักของนักคิดชาวจีน ก็คือการทำที่เชื่อว่า โลกภายนอกเป็นของศูนย หรือว่าศูนยตาหมายถึงจิตของนักปราชญ์นั่นคือ ศูนยตา เป็นข้ออ้างทางภววิทยา (ontological) หรือหมายถึงประสบการณ์เชิงอัตวิสัยที่พัฒนาขึ้นมาในจิตของนักปราชญ์

การตีความยุคที่ 2 (second phase)

จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นใน พ.ศ. 944 เมื่อท่านกุมารชีพ นักแปลชาวเอเชียกลางผู้ยิ่งใหญ่ได้รับอาราธนาเข้ามาเมืองจีน เพื่อแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการที่น่าเชื่อถือมากขึ้น ภายใต้ความเชี่ยวชาญของท่านกุมารชีพ ในไม่ช้าก็ปรากฏให้เห็นว่าความเข้าใจในพระพุทธศาสนาของชาวจีนยังห่างไกลจากความถูกต้อง

มาก ลัทธิเต๋าแตกต่างจากพระพุทธศาสนา ความร่วมมือกันของกลุ่มพระสงฆ์ที่มีความคิดแบบเต๋ามาแต่เดิม ได้เปลี่ยนไปเป็นโต้แย้งและแบ่งแยกภายใน

คัมภีร์จากอินเดียได้รับการแปลมากขึ้นเท่าใด กลุ่มพระสงฆ์ผู้คงแก่เรียนก็เริ่มรู้สึกไม่มั่นคงในความเข้าใจศาสนาใหม่ของตนมากขึ้นเท่านั้น เมื่อตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อที่มั่นคงซึ่งถ้าพระสงฆ์เหล่านั้นมองอย่างลึกซึ้งพอ ก็สามารถพบสังฆธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอันกว้างใหญ่ได้ ปัญญาชนชาวพุทธแห่งคริสต์ศตวรรษที่ 5 ถือว่าเป็นผู้ริเริ่มกระแสคลื่นลูกใหญ่แห่งการแปลและการศึกษาคัมภีร์ ควรตั้งข้อสังเกตไว้ตรงนี้ว่า ความสำเร็จของพระพุทธศาสนาในระดับประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท่ามกลางระบบอภิชนาธิปไตย ทำให้ได้รับการอุปถัมภ์มากมายจนเพียงพอที่จะเป็นกำลังสนับสนุนให้เกิดการค้นหพระพุทธศาสนาแบบอินเดียที่แท้จริง

เมื่อเทียบกับพัฒนาการแห่งศาสตร์การตีความเชิงพุทธแบบจีนยุคที่ 1 ในช่วงที่พระพุทธศาสนาถูกตีความด้วยกรอบแนวคิดแบบเต๋า พัฒนาการยุคที่ 2 พยายามที่คิดอย่างบริสุทธิ์ภายในกรอบภาษาและแนวคิดที่มีอยู่คัมภีร์พระพุทธศาสนาจากอินเดีย ผลที่ตามมาคือ ความสมเหตุสมผลของคัมภีร์ต่างประเทศเหล่านี้ ในฐานะเป็นจารีตใหม่ที่ศักดิ์สิทธิ์น่าเชื่อถือ ได้กลายเป็นประเด็นแห่งความขัดแย้ง การรวบรวมประเด็นโต้แย้งที่กว้างขวางครอบคลุมมากที่สุด คืองานของท่านเส่งยู (Seng-yu, พ.ศ. 988 – 1061) ที่ชื่อว่า “Hung-ming chi” (ฮุงหมิงจี = ประมวลคำอธิบายและคำชี้แจงเกี่ยวกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา) จากการสรุปประเด็นหลัก ๆ 6 หัวข้อในงานรวบรวมของท่านเส่งยู มีอยู่ 4 หัวข้อที่ความสัมพันธ์กับสถานะของคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่แตกต่างจากคัมภีร์คลาสสิกของจีน คือ

ประการแรก คือ ข้อสงสัยพวกเขา (ฝ่ายตรงข้ามกับชาวพุทธ) ที่ว่า คำสอนในพระสูตรกว้างขวาง พิสดาร ป่าเถื่อน จนไม่สามารถที่จะพิสูจน์หาความจริงได้

ประการที่สอง คือ เมื่อมนุษย์สิ้นชีวิตลง วิญญาณของเขาก็ขาดสูญไปด้วย ดังนั้น จึงไม่มีวิญญาณดำรงอยู่ในกาลทั้งสาม (อดีต ปัจจุบัน และอนาคต)

ประการที่สาม คือ ไม่มีใครเคยเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และกฎระเบียบของประเทศซึ่งได้มาจากพระองค์ ก็ไร้ประโยชน์

ประการที่สี่ คือ คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ได้มีมาแต่โบราณกาล หากแต่เพิ่งมาปรากฏขึ้นในสมัยราชวงศ์ฮั่นนี่เอง

ประการที่ห้า คือ คำสอนนั้นเป็นของประเทศคนป่าเถื่อน และไม่สอดคล้องกับประเพณีของจีน

ประการที่หก คือ คำสอนทางพระพุทธศาสนา ไม่มีความสำคัญ (ในจีน) ระหว่างราชวงศ์ฮั่นและราชวงศ์เว่ย และได้เจริญรุ่งเรืองเฉพาะในราชวงศ์จินเท่านั้น

เพราะความสงสัยทั้ง 6 ประการเหล่านี้ จิตอันประกอบด้วยศรัทธา จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้⁶

ภารกิจในการสร้างความกระจ่างและการจัดระบบคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาของชนชั้นนำทางพระพุทธศาสนาในประเทศจีน สะท้อนให้เห็นในงานชื่อว่า “เกาส่งฉวน” (kao-seng-chuan, ชีวประวัติของพระสงฆ์ผู้โดดเด่น) ประพันธ์โดยท่านฮุยฉีว (Hui-chiao) ในปี พ.ศ. 940 เป็นชีวประวัติของพระสงฆ์ถึง 250 ในจำนวน 10 วรรค เกินกว่าครึ่งเป็นชีวประวัติพระสงฆ์นักแปล หรือพระอรรถกถาจารย์ ได้แก่ พระสงฆ์นัก

⁶ Derk Bodde, *A History of Chinese Philosophy*, vol.2 (Princeton: Princeton University Press, 1953), p. 285.

เผยให้เห็นรูปแบบการปฏิบัติหรือการปรากฏผลทางจิตใจของนิกายสุขาวตีบางอย่าง ท่านเหล่านั้นได้แสดงหลักแห่งการตีความแบบ “รู้ประมาณตนเอง” (self-sufficiency)

ท่านซานเต้า (shan-tao, พ.ศ. 1050-1224) เป็นตัวแทนของความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญจากงานเขียนของท่านถันหลวน (t'an-tuan) และท่านเต้าโจ (tao-ch'o) เราไม่พบร่องรอยวิกฤตหรือความขัดแย้งในชีวิตของท่าน และไม่มีร่องรอยการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันในช่วงกลางชีวิตดังที่เกิดขึ้นกับท่าน คือท่านถันหลวน (T'an-luan) และท่านเต้าโจ (tao-ch'o) ในช่วงวัยหนุ่มท่านซานเต้า (shan-tao) ถูกชักนำให้เข้าบวชเป็นนิกายสุขาวตีโดยการเห็นดินแดนสุขาวตี และดูเหมือนว่าด้วยลักษณะที่เชื่อมั่นในตนเอง จึงทำให้ท่านซานเต้าไม่ยอมรับว่าเป็นหนี้บุญคุณบูรพาจารย์ ท่านไม่ไปไกลถึงขนาดที่สนับสนุนแนวคิดและการปฏิบัติ นิกายสุขาวตีในเรื่องศูนยตาและทฤษฎีสัจจะ 2 ระดับ (สมมติสัจจะ และปรมาตสัจจะ-ผู้แปล) เหมือนอย่างท่านเต้าโช และท่านคิดว่าเป็นเรื่องอันตรายที่จะอภิปรายถึงแนวคิดเช่นนั้น ในขณะที่ท่านเต้าโจได้อ้างคัมภีร์อื่น ๆ ถึง 150 ในงานชื่อ “อัน-โล-จี” (An-lo-chi) ในจำนวนงานเขียน 9 เรื่องของท่านซานเต้า นายคิชิ กากู (kishi Kakuyu) พบว่าการอ้างอิงเพียงแค่ 126 แห่งเท่านั้น และการอ้างอิงเกือบทั้งหมด เป็นคัมภีร์ของนิกายสุขาวตี¹³

ถึงแม้จะมีความชำนาญในด้านศิลปะและการอธิบายคัมภีร์ แต่สถานะทางประวัติศาสตร์ของท่านซานเต้า กลับได้ใช้พรสวรรค์เหล่านี้ทำงานให้ประสบความสำเร็จในแง่ของการจัดระบบแนวคิดและการปฏิบัติของนิกายสุขาวตีให้มั่นคง เพื่อเกื้อกูลแก่ประชาชนทั่วไปเท่านั้น ดังจะเห็นจากการสอนธรรมของท่าน โดยการจ่ายแจกภาพแดนสุขาวตีกว่า 300 ภาพ นอกจากนี้ ท่านยังเป็นนักเทศน์ชื่อดัง โดยใช้งานเขียนในแนวสาธยายมนต์เข้ามาช่วยเสริม ตัวอย่างเช่น งานเขียนเรื่อง “ฟาซือซัน” (Fa-shih-tsan) “ปันเจาสันเหมยซัน” (Pan-chou san-mei tsan) และ “หวังเฉิงลีซันจี” (Wang-sheng, li-tsan-chi) โดยเฉพาะงานสำคัญที่ท่านเน้นมาก คือ “กวนวูเหลียงเซาจิงชู” (Kuan Wu-liang-shou ching shu) ไม่เหมือนกับงานอรรถกถาศึกค้น ๆ ของท่านจิงหยิงฮุยฮวน (ching-ying Hui-yuan) ท่านซานเต้า (Shan-tao) ยืนยันว่า คำสอนที่แสดงไว้ในคัมภีร์ “กวนบ้อ เหลียงสี่วเก็ง” (Kuan wu-liang shou ching- อมิตาภยรชยานสูตร) เป็นคำสอนสำหรับคนธรรมดาทั่วไป และพระนางเวเทหิ (Queen Vaidehi) ซึ่งเป็นตัวเอกของสูตรนี้ ก็ไม่ได้แสรังทำเป็นปราชญ์หรือพระโพธิสัตว์ หากแต่เป็นสามัญชนธรรมดา หลักฐานสนับสนุนจากคัมภีร์ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับท่านซานเต้า (Shan-tao) และในรายการที่ว่าด้วยหลักปฏิบัติที่ถูกต้อง 5 ประการ (wu-cheng-hsing) ท่านก็ได้ปรับปรุงแก้ไขประตู่แห่งศรัทธา 5 ประการ ซึ่งพบในงานชื่อ “หวังเฉิงหลุน” (Wang-Sheng-Lun) โดยแทรกการสวดคัมภีร์สุขาวตีไว้ในส่วนต้น อย่างไรก็ตาม นี่คือวิธีการสร้างความมั่นคงภายในดวงนิกายสุขาวตี และไม่ได้เรียกร้องกรอบการตีความที่กว้างขึ้นแต่อย่างใด

มีตัวอย่างมากมายที่เกี่ยวกับการตีความแบบ “รู้ประมาณตนเอง” (self-sufficiency) และ “ส่งเสริมตนเอง” (self-promotion) ที่พบในคัมภีร์แนวเต้าวาตีของสุขาวตี ซึ่งเริ่มปรากฏขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 13 (คริสต์ศตวรรษที่ 8) ตัวอย่างเช่น งานชื่อว่า “Lueh chu-ching-lun nien-fo fa-men wang-sheng ching-t'u chi” (ประมวลลขบข่ายคัมภีร์และศาสตร์เกี่ยวกับวิธีอนุสติถึงพระพุทธเจ้าและการเกิดใหม่ในแดนสุขาวตี) แต่งโดยท่านจื่อหมิง ฮุยจื่อ (Tzu-min Hui-Jih, พ.ศ.1223-1291) คัมภีร์นี้ไม่เพียงแต่สรุปย่อเนื้อหา

¹³ Kishi Kakuyu, *Zoku Zendo kyogaku no kenkyu* (Yamaguchi, Mie, Japan: Kishi Zenji Sangokai, 1966), p. 7-8.

ของนิกายสุขาวดีเท่านั้น หากยังมีเนื้อหาโจมตีนิกายฉานอย่างรุนแรงอีกด้วย¹⁴ คัมภีร์ “เนี่ยนโฟจิง” (Nien-Fo-Ching-กระจกเงาแห่งศรัทธาต่อพระอมิตาภะ) มีบทพิเศษที่ปฏิเสธสำนักคู่แข่ง 6 สำนัก คือ นิกายไตรภูมิ, ลัทธิบูชาพระศรีอารยเมตไตรย์, นิกายฉาน, กลุ่มนักรบราชัญ, นิกายวินัย และกลุ่มที่บำเพ็ญบารมี 6 ของพระโพธิสัตว์

มีคัมภีร์อื่น ๆ ในพุทธศตวรรษที่ 13 (คริสต์ศตวรรษที่ 8) ที่พยายามที่จะรวมแนวคิดแบบเน้นศรัทธาของนิกายสุขาวดีเข้ากับขบวนการใหม่ ๆ ในยุคนั้น เช่น คัมภีร์ “เนี่ยนโฟซันเหมยเป่าหวังหลุน” (Nien-fo san-mei pao-wang lun) ของท่านเฟยสี (Fei-hsi) ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. 1285 คัมภีร์รุ่นหลังเหล่านี้ ไม่ได้ปราศจากมิติต้านการทดลอง และได้สะท้อนให้เห็นภารกิจของท่านฉันทลวน และท่านเต้าโจ ผู้ซึ่งพยายามที่จะรวมเอาแนวคิดแบบเน้นศรัทธาของสุขาวดีเข้ากับความสำเร็จของคณสมัยเดียวกับท่าน แต่ถ้าเราจำกัดขอบเขตตัวเองไว้กับคัมภีร์ในแนวโต้ว่าทะแห่งพุทธศตวรรษที่ 13 ซึ่งมุ่งที่จะป้องกันตนเองและโน้มน้ำหนักให้เชื่อในแนวคิดแบบเน้นศรัทธาของสุขาวดี เราจะพบว่า ในคัมภีร์เหล่านี้มีคุณลักษณะที่แตกต่างอย่างมากจากธรรมชาติแบบประนีประนอมของท่านเฟยสี และของยุคพุทธศตวรรษที่ 11-12 ทั้งที่ประวัติศาสตร์ทฤษฎีและหลักปฏิบัติของสุขาวดีมั่นคงน้อยกว่า เนื่องจากงานเขียนแบบปุจฉา-วิสัชนา และศาสตร์ในแนวโต้ว่าที่ในพุทธศตวรรษที่ 13 ได้เปรียบงานเขียนก่อนยุคนั้น ดังนั้น งานเขียนในยุคนี้นี้จึงเน้นในเรื่องการตั้งหัวข้อและคำตอบเป็นส่วนมาก และการชี้ถึงข้อผิดพลาดและบกพร่องของคู่แข่งเป็นสำคัญ

เนื่องจากมีคัมภีร์เป็นจำนวนมากที่เหมือนกับคัมภีร์ที่เขียนโดยท่านเฟยสี (Fei-hsi) หรือคัมภีร์ยุคหลังที่เขียนโดยท่านซูหมิง จือลี่ (Ssu-ming Chih-li, พ.ศ.1203-1571) ซึ่งพยายามที่จะเชื่อมหลักปฏิบัติของนิกายสุขาวดี เข้ากับหลักปฏิบัติของนิกายหลักอื่น ๆ เราต้องยอมรับว่า แนวคิดแบบพหุนิยม (pluralism) ไม่ได้มีอยู่ในนิกายที่แตกต่างกันเท่านั้น หากยังมีระดับและแนวทางการตีความที่แตกต่างกันในกลุ่มนักรบปฏิบัติยุคหลังด้วย ดังนั้น หลักการตีความยุคที่ 1 และที่ 2 จึงถูกสาวกของนิกายแต่ละรุ่น นำมากลับมาใช้ใหม่อยู่เรื่อย ๆ นิกายสุขาวดีสามารถดำรงตัวเองไว้ได้ในฐานะเป็นนิกายหนึ่ง ตราบเท่าที่มากนกรุ่นหลังยังเห็นว่าเป็นประสบการณ์ที่มีความหมายภายในกรอบแห่งทฤษฎีและการปฏิบัติที่ดีที่สุดอดมา ควบคู่ไปกับระดับขั้นของการตีความใหม่และการปรับตัว

สรุป

เมื่อตรวจสอบประวัติศาสตร์พุทธศาสนาแนวคัมภีร์ของจีนยุคต้น นิกายสุขาวดียุคต้นและนิกายฉานยุคต้น จากจุดยืนเรื่องยุคการตีความ 3 ยุค ทั้งความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันในเชิงหน้าที่ (functional) ก็เกิดความชัดเจนขึ้น การเคลื่อนไหว (ขบวนการ) ใหม่ ๆ ในทุก ๆ กรณี จะเริ่มต้นด้วยการตีความคัมภีร์พระพุทธรศาสนาในวิถีทางที่มีความหมายเป็นส่วนบุคคล ความเคลื่อนไหวในเชิงวรรณกรรมของพระพุทธรศาสนาแบบจีนยุคต้น มีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่อง “การเรียนรู้ภายใน” (inner learning, hsuan hsueh) และการเทียบความหมายกับศัพท์ในลัทธิเต๋า ยิ่งไปกว่านั้น การปฏิบัติกรรมฐาน ก็ถูกนำเข้ามาเป็นวิถีทางปลดปล่อยออกจากปัญหาทางสังคมการเมืองของยุคสมัยนั้น เมื่อความมีเหตุมีผล กลายเป็นสิ่งที่

¹⁴ Tzu-min Hui-jih, “From Dispute to Dual Cultivation,” in Peter N. Gregory, ed., *Traditions of Meditation in Chinese Buddhism*, Studies in East Asian Buddhism, no. 4 (Honolulu: University of Hawaii Press, 1986).

จะต้องค้นหาจากแหล่งที่น่าเชื่อถือโดยมีคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวแทน ความสนใจทั้งหลายจึงทุ่มไปในเรื่องการแปลและการแต่งคัมภีร์ตามรูปแบบของอินเดียอย่างเต็มที่

จารีตแบบเน้นศรัทธาของนิกายสุขาวดี เริ่มต้นโดยท่านถันหลวน (T'an-luan) ในฐานะเป็นการตอบสนองต่อการไร้ความสามารถของท่านในการเผชิญหน้ากับความเจ็บป่วยและความตาย นิกายนี้กลายเป็นขบวนการที่ได้รับนิยมในยุคของท่านเต๋าโจ (Tao-ch'o, ค.ศ.562-645) ผู้ที่มองนิกายนี้ในฐานะเป็นวิถีทางสำหรับปลดปล่อยจากความวุ่นวายจากภาวะสงคราม ความอดอยาก และความไร้เสถียรภาพของวัดทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากความต้องการที่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญในแนวคิด คัมภีร์ และวิธีการปฏิบัติของพระพุทธศาสนาแบบอินเดีย ได้กลายเป็นภาระยุ่งยากมากกว่าที่จะเป็นแหล่งแห่งการปลดปล่อยทุกข์ ผู้นำนิกายสุขาวดีทั้งหลาย จึงหันไปหาวิธีการปฏิบัติที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย ๆ โดยอ้างเอาพลังแห่งพระกรุณาของพระอมิตาภะเพื่อการเกิดใหม่ในดินแดนสุขาวดีของพระองค์ รายละเอียดตามตัวอักษร และนำเชื่อถือของคัมภีร์นิกายสุขาวดี ได้กลายเป็นสิ่งที่สำคัญมากในฐานะแนวทางสำหรับตีความให้เรื่องปาฏิหาริย์เป็นสิ่งมีเหตุผล ในทางตรงกันข้าม นิกายฉานกลับสร้างข้อเรียกร้องให้อนุรักษ์คัมภีร์แบบอินเดียแนวใหม่ โดยมอบความน่าเชื่อถือไว้กับอาจารย์ผู้บรรลุนิพพาน

นักคิดนิกายสุขาวดีจะสร้างความชอบธรรมให้กับทัศนะ คุณค่า และการปฏิบัติ โดยอ้างถึงประวัติศาสตร์และอ้างอิงข้อความในคัมภีร์โดยตรง แต่เนื่องจากบางคัมภีร์ที่เสนอว่า คำสอนต่าง ๆ จะต้องสัมพันธ์กับยุคสมัย ดังนั้น คัมภีร์ของนิกายสุขาวดีจึงถูกเลือกให้เป็นคัมภีร์ที่เหมาะสมกับยุคนี้และคัมภีร์อื่น ๆ ถูกระดับให้ต่ำลง นิกายฉานจะเน้นความเชื่อในประสบการณ์ส่วนตัวของบุคคลมาเป็นตัวสร้างความสมเหตุสมผลให้คำสอน แต่ก็อ้างถึงคัมภีร์เหมือนกัน เช่น คัมภีร์ลึงกาวตารสูตร เพื่อสนับสนุนแนวทางพิเศษและละทิ้งแนวคิดแบบเคร่งคัมภีร์ ในที่สุด ขบวนการเคลื่อนไหวทั้ง 2 นิกาย ก็สร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง โดย (1) อ้างถึงจารีตอันศักดิ์ (2) โดยอาศัยแบบอย่างชีวิตของบูรพาจารย์ อย่างไรก็ตาม ทั้งนิกายสุขาวดีและนิกายฉาน ยึดถือคัมภีร์ หลักการ และประสบการณ์ส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน เพื่อสร้างความสมเหตุสมผลให้กับตนเอง ไม่ต้องสงสัยเลยว่า วิธีการเหล่านี้อ้างถึงประเภทบุคคลที่แตกต่างกัน และถูกใช้เพื่อสนับสนุนการตีจากจารีตพระพุทธศาสนาแนวคัมภีร์ของจีน จากการอ้างถึงคัมภีร์ที่ได้รับการคัดสรรแล้ว การวางลำดับสายของอาจารย์ผู้บรรลุนิพพาน จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนิกายฉาน ในขณะที่การรวบรวมชีวประวัติที่รายงานเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ ก็ถูกใช้เพื่อที่จะรองรับศรัทธาในพระอมิตาภะและการเกิดใหม่ในแดนสุขาวดี

วิธีการเผยแผ่อย่างเป็นระบบ ค่อนข้างจะแตกต่างกัน นิกายสุขาวดีสร้างคู่มือแนวศรัทธาและพิธีกรรม รวมทั้งคัมภีร์ปจฺฉา-วิสัยนาในรูปแบบของการถาม-ตอบ คัมภีร์แนวพิธีกรรมของสุขาวดี ปรากฏขึ้นในฐานะเป็นยุคแห่งการตีความยุคแรกแห่งขบวนการเคลื่อนไหวในวิถีปฏิบัติที่ได้รับการสืบทอดโดยท่านหลู่ชานฮุยหยวน (Lu-shan Hui-yuan) ท่านถันหลวน (T'an-luan) และท่านชานเต๋า (Shan-tao) จากการเปรียบเทียบคัมภีร์สำหรับปฏิบัติพิธีกรรม ไม่ได้เกิดขึ้นในนิกายฉานยุคต้น ยกเว้นในส่วนที่เป็นคำสอนของท่านเฉินฮุย (Shen-hsiu) อย่างไรก็ตาม การโต้เถียงกับอาจารย์ผู้บรรลุนิพพาน จึงเป็นเรื่องพิธีกรรมไป ซึ่งต่อมากลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และถูกรักษาไว้ในงานรวบรวมชื่อ “กุงอัน” (kung-an)

*****